

Л. А. Гаращук

доцент

*(Житомирський державний
університет імені Івана Франка)*

Вираження позитивних емоцій засобами англійської інтонації

Дослідження емоційного мовлення в сучасному мовознавстві є актуальною і водночас складною проблемою як через існування різних точок зору стосовно включення емоційності в сферу лінгвістичного аналізу, так і через відсутність системного опису її характеристик. Тому опис мовних засобів вираження емоцій становить науковий інтерес для лінгвістики, зокрема для англійської. В останні роки минулого століття з'явилися наукові праці, що висвітлювали проблеми засобів мовного вираження емоцій в англійській мові (В. Бузаров, М. Гончарук, В. Дем'янков, В. Михайлівська, В. Шаховський та ін.). На сучасному етапі загальноприйнятою є інтерпретація емоційних станів людини, її переживань як особливої форми відображення дійсності.

Багато лінгвістів (А. Вежбицька, С. Воркачов, Дж. Лакофф, М. Красавський, А. Кантер, В. Леонтьєв, В. Шаховський тощо) стверджують, що у стані емоційної напруги мовець стикається з труднощами в оперативному виборі слів для адекватного вираження думок. Зміни також відбуваються і в кількості та довжині пауз: у зазначеному стані вони збільшуються. До того ж мовець частіше користується емоційним наголосом, який супроводжується підсиленою вимовою та подовженням приголосних звуків. Однак у мові немає такої кількості слів, щоб передати всі можливі відтінки цих емоційних станів переживань. Аналізуючи використання невербальних засобів у процесі спілкування, Т. Вортон стверджує, що з цією метою люди застосовують низку пара- й нелінгвістичних засобів: вираз обличчя, жести, інтонацію [14: 1].

Інтонація – ритмічно-мелодійна особливість мовлення, різні співвідношення кількісної зміни тону, тембру, інтенсивності, довготи звуків, які служать для передачі змістових та емоційних відмінностей висловлювань. Саме за допомогою інтонації в потоці мовлення виділяють фрази та їхні

змістові частини, протиставляють чи зіставляють висловлювання щодо їхньої мети (розповідь, волевиявлення, запитання), передають суб'єктивне ставлення до висловленого. Виконуючи важливі функції (логічні і граматичні, образні, емоційні, стилістичні, естетичні), інтонація дає мовцеві змогу свідомо урізноманітнювати виражальні засоби мовлення, передавати різні семантичні та емоційні відтінки думки, підтекст, створює ритмомелодику усного мовлення, які є знаряддям інтелектуального, емоційного, волевого впливу на слухача. [9:176–177]. Складниками інтонації є висота тону (ступінь висоти звуку), темп мовлення (час звучання), тембр (забарвлення людського голосу), паузи (перерви в мовному потоці), мелодика (послідовні підвищення й пониження голосу), фразовий, логічний, емпатичний і словесний наголос (засоби виділення окремих звуків, слів чи груп слів). В англійській мові інтонація безпосередньо впливає на зміст висловлювання.

Інтонація як лінгвістичний феномен була предметом дослідження відомих учених різних країн (А. Багмут, І. Білодід, Т. Бровченко, О. Пешковський, Г. Торсуєв, М. Трубецької та ін.). Їхні праці сприяли усвідомленню поняття "інтонація" як обов'язкового компонента усного мовлення. Інтонація може не тільки надавати тому самому висловлюванню різної емоційно-модальної спрямованості й насиченості, а й навіть змінювати його комунікативний тип. Темпоральні показники (довжина інтонаційних груп, пауз, середньоскладова тривалість) є своєрідним індикатором пізнавальної та розумової діяльності індивіда [1: 65].

Просодичні характеристики таких емоційно-модальних конотацій позитивного характеру (радість, задоволення, піднесення) уже були предметом наукових досліджень [3: 144–150]. Так, Р. Плутчік у своїй моделі емоцій виокремлює вісім фундаментальних емоційних станів: *joy* (радість), *trust* (довіра), *fear* (страх), *surprise* (здивування), *sadness* (сум), *disgust* (відраза), *anger* (гнів), *anticipation* (настороженість). Кожна з цих *емоцій*, в свою чергу, є точкою континууму, в межах якого змінюється інтенсивність *емоції* (наприклад, *annoyance* (роздратування) – *anger* (гнів) – *rage* (розлюченість) [12].

Для висловлень, забарвлених позитивними емоціями, характерні сповільнення темпу мовлення, підвищення висотно-тонального рівня, розширення діапазону, збільшення гучності звучання [2: 142].

Розглядаючи емоції як частину природного розвитку людської раси, В. Шаховський вважає, що саме тому вони універсальні в усіх культурах [11]. Невербальне знакове оформлення емоцій має переважно акціональний характер, а функціонування невербалізованих концептів емоцій пояснюється прагненням адресанта до швидкого ефективного впливу на адресата з метою досягнення певних прагматичних цілей, а також із наміром висловити власні емоції [6: 18].

Як відомо, просодична зв'язність емоційних висловлювань створюється за рахунок низки факторів акцентного, темпорального й мелодійного характеру:

- варіювання міжсегментного частотного інтервалу;
- тривалість звучання елементів, що приєднуються, інтенсивність їх вимови, наголошеність або ненаголошеність;
- їх самостійність або перебування у сфері акцентуації семантично вагомішого слова;
- специфічне оформлення слів-конекторів [10: 318–319].

Однак експериментально-фонетичні дослідження О. Алексієвець [1: 144], А. Калити [3; 5], Е. Носенко [7: 34], Е. Нушкіян [8: 23] дають підстави твердити, що провідним компонентом інтонації на рівні сприйняття слугує мелодика.

Дж. Лавер називає ритм компонентом глибинного плану інтонаційної системи, котрий доцільно розглядати як одну з когнітивних стратегій, спрямованих на формування вагомих мовних моделей [13: 316]. Згідно з таким підходом, автор вважає ритм усталеним конструктором когнітивної системи людини, що сприяє адекватному сприйняттю мовлення та ідентифікації різних емоційно-модальних значень.

Голос – інструмент спілкування, джерело інформації, засіб впливу, що має не лише значний комунікативний потенціал; він наділений унікальними можливостями передавати інформацію, сигнали, не обмежені словесним змістом. До 60 – 90 % правильних суджень про людину, про її внутрішній стан ґрунтується на вмінні розшифровувати характеристики голосу й манери говорити, виражати найрізноманітніші відтінки у ставленні, поведінці, оцінках, почуттях.

Наприклад, аналіз першого сезону популярного американського молодіжного серіалу "Friends" показує, що життя головних героїв сповнене позитивних емоцій. Це виражається не лише через зовнішні фізичні прояви, а й через інтонацію, темп, частоту пауз, гучність мовлення акторів.

Характерною рисою є переважання високих низхідних та висхідно-низхідних тонів, притаманних саме емоційному мовленню, яке включає емоцію радості. Хоча у зв'язному мовленні службові частини мови зазвичай не наголошуються, в низці випадків вони набувають інтонаційного забарвлення під впливом емоційно-психологічного стану людини. Аудитивний аналіз досліджуваного матеріалу свідчить, що ритмічна будова мовлення утворюється завдяки відносній виразності наголошених і ненаголошених складів у часі. Взаємодія ритму з усіма підсистемами інтонації відбиває когнітивні стратегії формування емоційного компоненту висловлення. Зокрема плавний ритм, властивий клішованим висловленням на позначення простих позитивних емоцій (радість, захоплення, тріумф), формується за рахунок регулярного чергування наголошених і ненаголошених складів інтонаційних груп.

Маркерами радості є високий рівень тону в перед'ядерній частині, виділення першого наголошеного складу синтагми з різким підвищенням гучності, виділення смислового центру середнім або високим низхідним тоном із різким кутом падіння в ядерній частині:

Більшості реплік, що виражають радість, притаманне використання високого низхідного тону. Це є яскравим прикладом емоційного мовлення, яке передає емоцію радості, створює веселу атмосферу та викликає широкий спектр інших позитивних відчуттів.

Наприклад, високий низхідний ядерний тон спостерігається в епізоді, коли одна з героїнь (Моніка) захоплено розповідає друзям про побачення з хлопцем. *He is horribly attractive!* Інтонація цієї моделі виражає захват та інтерес до події.

У вище наведеному прикладі високий низхідний ядерний тон підкреслює гарний настрій та жвавість Рейчел, яка давно мріяла відпочити в горах. Нарешті придбавши квиток на літак, героїня не могла стримати своєї радості,

Коли Чендлер тішиться розставанням із своєю дівчиною, інтонація, в поєднанні з невербальними засобами, створює відчуття веселої і радісної атмосфери. I'm free! I'm free! I'm free! || ↗ ↗

Отримавши свою першу заробітну плату, Рейчел не могла стримувати радість яка переповнювала героїню:

Look, my first pay check! There's my name! Hi, me!

Висловленням, що передають позитивні почуття з приводу дещо неочікуваного перебігу подій, притаманний простий, стакатоподібний ритм.

Керол, дізнавшись у лікаря про своє цілковите здоров'я, радіє з цього приводу: *Totally and completely healthy!* ||. Реалізація захоплення супроводжується емпатичним наголосом, який припадає на емоційний центр висловлення (*completely*) усередині інтонаційної групи, що пояснюється неконтрольованістю емоційної реакції мовця.

Таким чином, проаналізований матеріал дає підстави стверджувати, що інтонація як супрасегментний лінгвістичний фактор є засобом комунікативно-прагматичної актуалізації висловлювання; залежно від ситуації спілкування, потреб комунікації та інтенції мовця, ті чи інші компоненти інтонації можуть набувати провідної ролі у вираженні смислу емоційного висловлювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексієвець О. М. Просодичні засоби інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення : [монографія] / Оксана Алексієвець. – Тернопіль : Економічна думка, 2002. – 200 с.

2. Галочкина И. Е. О соотношении понятий эмоционально-модальной и коммуникативной функций интонации / И. Е. Галочкина // Фонология и интонация : сб. науч. тр. – М. : Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореза, 1983. – Вып. 216. – С. 130–152.

3. Калита А. А. Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення : [монографія] / Алла Калита. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 320 с.

4. Калита А. А. Експериментально-фонетичні дослідження : підходи, напрями, аспекти / Алла Калита // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського державного лінгвістичного університету. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія. – Вип. 3 (А). – К. : Видавничий центр КДЛУ, 2000. – С. 13–20.

5. Калита А. А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання : [монографія] / Алла Калита. – К. : Видавничий центр КДЛУ. – 2001. – 351 с.

6. Красовська І. В. Лінгвокогнітивні ознаки англійських висловлень на позначення позитивних емоцій / І. В. Красовська // Нова філологія : збірник наукових праць. – Запоріжжя : Запорізький націонал. ун-т, 2005. – С. 146–154.
7. Носенко Э. Л. Особенности речи в состоянии эмоциональной напряженности / Элеонора Носенко. – Днепропетровск : Издательство ДГУ, 1975. – 205 с.
8. Нушкиян Э. А. Типология интонации эмоциональной речи / Э. А. Нушкиян. – Киев – Одеса : Вища шк., 1986. – 160 с.
9. Сербенська О. А. Культура усного мовлення. Практикум : навчальний посібник / О. А. Сербенська. – Львів, 2003. – 212 с.
10. Чарікова І. В. Роль інтонаційних засобів у визначенні функціонально-семантичних видів висловлення-подяки / І. В. Чарікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/795](http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/795)
11. Шаховский В. И. О лингвистике эмоций / В. И. Шаховский // Язык и эмоции : сб. научн. тр. / под ред. В.И. Шаховского и др. – Волгоград : Перемена, 1995. – С. 3–15.
12. Laver J. Principles of Phonetics / J. Laver. – Cambridge : Cambridge University Press, 1994. – 707 p.
13. Plutchik R. The Emotions : Facts, Theories, and a New Model / R. Plutchik. – New York : Random House, 1962. – 228 p.
14. Wharton T. Interjection, language and the showing / telling continuum T. Wharton // 3rd Conference "The Evolution of Language", April 3rd – 6th, 2000. – Abstract. – С. 1–3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intres.enst.fr/ confs/evolang/ actes77. html>